

A. Fursov: Zima sa blíži. Aký svet stavajú majstri svetovej hry

- CZ24 News | 4. září 2022

Vrchol sci-fi (sovietskej aj západnej) nastal v 60. – 70. rokoch 20. storočia. V 70. rokoch sa však tento žáner začal postupne vytrácať a zanikať, už v 80. rokoch začal na Západe naberať na sile žáner fantasy. Samozrejme, nie je to náhoda. Práve 60. roky 20. storočia sa stali vrcholom vedecko-technického pokroku 20. storočia. V tom čase sa skončila prvá polovica 20. storočia, za tých päťdesiat rokov bolo vynájdených toľko vynálezov, že sa zdalo možné všetko, verilo sa, že pokrok bude rásť exponenciálne. 60. roky sú svetom neskrotného sociálneho a kultúrno-technického optimizmu. Človek letel do vesmíru, vypúšťal umelé družice a rozmýšľal nad vývojom iných planét.

Ale tento impulz ľudstva do budúcnosti vytvoril určitú hrozbu pre tých, ktorí sú pri moci na Západe aj v Sovietskom zväze. A už v 60. rokoch 20. storočia zamestnanci Tavistockského inštitútu pre štúdium človeka vo Veľkej Británii (a, ironicky, nachádza sa v Devonshire, vedľa močiarov Dartmoor, kde sa odohráva ponurá dráma „Pes Baskervillský“ od Conana Doylea) mal za úlohu spomaliť vedecký a technologický pokrok zavedením určitých informačno-psychologických a organizačných modelov. Najmä sa začalo pracovať na vytváraní mládežníckych a ženských subkultúr a hnutí (v tom čase sa na objednávku objavili The Beatles, The Rolling Stones a začal sa rozvíjať environmentalizmus).

Jednou z hlavných úloh pridelených Tavistocku bolo: vykoreniť, zredukovať kultúrny optimizmus 60-tych rokov. A sci-fi, najmä tá sovietska, bola svojou náladou určite optimistická. Niektoré menej optimistické poznámky (nemôžem ich nazvať pesimistickými, ale vyzerali zložitejšie ako len optimizmus) našli viacerí spisovatelia v socialistickom tábore, najmä v knihách Stanislava Lema (stačí si prečítať jeho Astronauti a Magellanov mrak). Všeobecná nálada sovietskej beletrie až do polovice 60. rokov bola však prevažne optimistická – to možno vidieť v práci bratov Strugackých aj v románoch Ivana Efremova.

No koncom 60. rokov nastal zlom, a to na veľmi jednoduchom základe: nomenklatura zo sebeckých skupinových dôvodov upustila od skoku do budúcnosti a radšej sa začala integrovať do kapitálového systému. Naši najbystrejší spisovatelia sci-fi tento obrat intuitívne pochopili. Ivan Efremov píše román Hodina býka (vydaný v rokoch 1968-1969, vydaný ako samostatná kniha v roku 1970), ktorý sa z iniciatívy Jurija Andropova sťahuje z kníhkupectiev a knižníc – prišlo vedenie planéty Tormans veľmi podobné sovietskemu politbyru. Namiesto „Poludnie ...“ od Strugatských prichádza „Slimák na svahu.“ Dokonca aj v slávnom sovietskom časopise Technika Molodoži to bolo jasne viditeľné: tón publikácií sa od druhej polovice 60. rokov do 70. rokov zmenil.

Na Západe nastáva zlom z podobných dôvodov: technologický pokrok, ktorý sa rozmáhal od druhej polovice 19. storočia, umožnil strednej a vyššej robotníckej triede vychutnať si jeho plody – to predstavovalo hrozbu pre tých, ktorí sú pri moci, tzn. začala reagovať vládnuca trieda. Dá sa povedať, že sovietska nomenklatura a západná elita tu pracovali synchronne. Výsledkom bolo spomalenie vedecko-technického pokroku v druhej polovici 20. a začiatkom 21. storočia. Čo bolo vynájdené počas tejto doby? Mobil, počítač, internet? To sa ale nedá porovnávať s vesmírnymi výdobytkami prvej polovice 20. storočia.

Jedným z dôsledkov negatívneho evolučného zlomu 70. rokov bolo vytesnenie či vytlačenie sci-fi žánrom fantasy. Vo fantasy žánri neexistuje demokracia ani pokrok – je to budúcnosť ako minulosť. A to veľmi dobre koreluje so známou správou z roku 1975 „Kríza demokracie“, ktorú vypracovala Trilaterálna komisia Huntington, Crozier a Watanuki. Toto je veľmi zaujímavý dokument, už som o

ňom viackrát hovoril.

Stručne povedané, hlavnou myšlienkou správy je, že Západ je viac ohrozený nie Sovietskym zväzom, ale nadmernou demokraciou na Západe samotnom, čo môžu „nezodpovedné sociálne skupiny“ využiť. „Demokratický politický systém je obzvlášť zraniteľný voči napätiu zo strany priemyselných a regionálnych skupín,“ vyhlasujú autori správy. Preto, ako sa uvádza v dokumente, je potrebné vysvetliť obyvateľom, že demokracia nie je len hodnotou, ale aj nástrojom, že okrem demokracie existujú aj iné hodnoty: seniorát, vedomosti, autorita.

Doslova to bolo vyjadrené nasledovne: “V mnohých prípadoch môže potreba odbornosti, nadradenosti v postavení a hodnosti (seniorita), skúseností a špeciálnych schopností prevážiť nároky demokracie ako spôsobu konštituovania moci.” Na záver, správa navrhovala vniesť medzi masy určitú politickú apatiu, čo plne korelovalo so svetom fantázie, ktorý prichádzal do módy. Vskutku, vo fantázii, opakujem, neexistuje demokracia – existuje len novokňazstvo, novokráli a novorytieri.

Vnútný priestor Pána prsteňov, Hry o tróny, Kolesa času Roberta Jordana, Harryho Pottera a ďalších je po prvé svetom hierarchií a už vôbec nie Efraimským svetom hmloviny Andromedy, kde sa ukazuje budúcnosť. Era podania rúk. Po druhé, svet fantázie je predindustriálny alebo v najlepšom prípade zničený priemyselný futuristický svet. A tomu zodpovedá aj priebeh spomaľovania vedeckého, technologického a priemyselného pokroku v záujme vrcholnej kapitalistickej spoločnosti.

Ideologickým odôvodnením inhibície bol ekologizmus, ktorý sa zmenil na kvázi ideológiu. Prvá správa Rímskemu klubu (vznikla v roku 1968) sa volala „Hranice rastu“. Tvrdilo, že ľudstvo vo svojom priemyselnom rozvoji dosiahlo svoje hranice, že vyvíja nadmerný tlak na prírodné prostredie, že je potrebné spomaliť priemyselný a ekonomický rozvoj prechodom na „nulový rast“. To znamená, že 50 percent všetkých prostriedkov by malo ísť na neutralizáciu negatív, ktoré prináša priemyselný rozvoj.

Obrat od sci-fi k fantasy s predindustriálno-hierarchickým, od racionality (ďalším znakom antimoderny) ku svetom kúzelníkov a čarodejníkov, má teda jasný triedny základ. Marxisticky povedané, toto je odrazom rozkladu kapitalistickej spoločnosti a toho, že kapitalistická elita nastavila kurz na spomalenie vedeckého a technologického pokroku. Sovietska nomenklatura urobila to isté vo svojom vlastnom záujme, keď v polovici 60. rokov zablokovala program OGAS Viktora Glušкова (vývojár prvého osobného počítača v ZSSR MIR-1), ako aj program Ivana Filimonenka pre tzv. vývoj studenej termonukleárnej fúzie a množstvo ďalších vojenských úspechov KB Chelomeja.

Faktom je, že realizácia projektov Glušкова a Filimonenka trochu odsunula nomenklatura bokom, do popredia sa dostali ľudia, ktorí boli nazývaní technokratmi. Mimochodom, veľmi dobre si pamätám, ako koncom 60. rokov na Moskovskej štátnej univerzite náš učiteľ vedeckého komunizmu kritizoval vedca a spisovateľa sci-fi Igora Zabelina za jeho názor, podľa ktorého sa vedecko-technická inteligencia stáva údernou silou pokroku. Technická inteligencia bola potlačená spolu s vedecko-technickým pokrokom.

V tomto zmysle sa dá povedať, že svet financionalizovaného a zaostaleho kapitalizmu v prvých 15–20 rokoch 21. storočia je výsledkom paralelných a od polovice 70. rokov spoločných akcií západnej elity a časti tzv. Sovietskej nomenklatury. Pravda, sovietska nomenklatura tento svet neplánovala, jednoducho realizovala svoje sebecké záujmy, no západná elita práve takýto svet plánovala. A svet Hry o tróny je jednou z verzií sveta, ktoré nám táto elita ponúka ako projekt do budúcnosti, privykajúc si na možnosť takejto budúcnosti.

Často pozývam svojich študentov, aby porovnávali štyri najslávnejšie romány Julesa Verna, ktoré boli napísané v 70. rokoch 19. storočia, no odrážajú náladu „doby optimizmu“ (a to sú roky 1840–60), a

štyri najznámejšie romány H. G. Wellsa, napísané v polovici 90. rokov 19. storočia. Pripomením, že okrem „Stroja času“ je to aj „Vojna svetov“, „Neviditeľný muž“ a „Ostrov doktora Moreau“. Faktom je, že roky 1870 – 1890 sa v Anglicku ukázali ako roky hospodárskej recesie (1873 – 1896), čo značne oslabilo neskoroviktoriánske Anglicko a otriaslo základmi jeho hegemonie. Bol to vážny šok, ale potom sa situácia trochu stabilizovala. Ak sa pozriete na sci-fi prvej polovice dvadsiateho storočia – americké, európske, ukazujú sa celkom optimistické.

Je príznačné, že jedinou krajinou, kde sa v dnešnom svete rýchlo rozvíja vlastná sci-fi a zároveň sa aktívne prekladá sovietska fantastika, je Čínska ľudová republika. Hoci za posledných 5-6 rokov sa aj v čínskej sci-fi objavili znepokojivé poznámky (napríklad román Hao Jingfanga „Skladný Peking“, ktorý získal prestížne medzinárodné ocenenie Hugo). Aj čínski spisovatelia sci-fi začínajú zachytávať vektor vývoja spoločnosti v smere, ktorý nám ukázala Hra o tróny.

H. G. Wells bol úzko spojený s Milner Society, jednou z najvážnejších zákulisných štruktúr, kde spisovateľ veľmi aktívne pôsobil. A treba pripomenúť, že to bol Wells, kto napísal v 20. a 30. rokoch dve pozoruhodné diela: Otvorená konšpirácia a Nový svetový poriadok. Schémy budúcnosti, ktoré opísal, prevyšujú svojimi pochmúrnymi farbami aj scenáre, ktoré si pre seba maľovala Tretia ríša (Adolf Hitler tu proste relaxuje). Víťazstvo ZSSR nad týmto pochmúrnym nemeckým projektom však dalo ľudstvu optimistický potenciál na 40 rokov dopredu. Bolo to práve víťazstvo sovietskeho systému a vo všeobecnosti víťazstvo ľavicových síl. Tento triumf pozitívnej, aspirujúcej fikcie „do budúcnosti so znamienkom plus“ z 50. a 60. rokov 20. storočia bol priamym dôsledkom víťazstva Sovietskeho zväzu a ľavicových hnutí nad temnými silami Tretej ríše,

Vo všeobecnosti treba poznamenať, že práve 70. roky minulého storočia sa stali časom hodou kockou, ktorá určovala osud sveta na polstoročie a možno aj viac. Aby ste pochopili svet posledných 50 rokov, musíte sa do toho času ponoriť. So všetkou vonkajšou dobrotou, ktorej dojem vyvoláva Brežnevova „stagnácia“, v krajine latentne dozrieva katastrofa. Už v polovici 80. rokov 20. storočia tieňoví pracovníci, ako orgán určitej časti nomenklatúry (obdoba z čias NEP: veliteľ – vedúci), využívajúc „stagnáciu“, tento krstný otec (v každom zmysle) perestrojky nahromadil prostriedky porovnateľné s rozpočtom krajiny. Je logické, že tieto skupiny si dali za úlohu tieto prostriedky legalizovať, premeniť ich na majetok a integrovať ich do kapitálového systému.

V 70. rokoch 20. storočia sme prejedli našu budúcnosť. Oddali sme sa zabudnutiu na kolosálny prielom ľudstva. Aké predpovede urobili spisovateľ Arthur Clark a najväčšie americké korporácie! Nadchádzajúce storočie bolo vnímané ako svet technoutópií. Všetko však dopadlo úplne inak a zorganizovali to isté skupiny, ktoré teraz vládnu svetu a snažia sa z neho urobiť zbierku megakorporácií. Formujú svet vo svoj prospech. Aj Hegel však rád rozprával o zákernostiach dejín. Svet, ktorý vytvorili „majstri histórie“ (Disraeli), sa blíži ku koncu – spolu s ich históriou.

Po podkopení vedeckého a technologického pokroku si tieto skupiny dali 50-60 rokov života, nie viac. Rovnako ako ruská autokracia, ktorá si v roku 1861 vykonala reformu na zrušenie nevoľníctva, ktorá zasiahla roľníkov aj zemepánov, si vydobyla ďalšie polstoročie života. Zabránila revolúcii podľa západoeurópskeho vzoru, ale sama položila spoločenský dynamit revolúcii podľa ruského vzoru. Zdá sa mi, že to isté sa stane aj súčasným majstrom svetovej hry. Polstoročie sa tešili zo svojho triumfu, dokonca si nadelili tucet a pol „mastných rokov“, keď vyrabovali územie bývalého socialistického tábora, a teraz je čas zaplatiť, všetko je zjedené. A dnešní hostitelia sú na pokraji strašnej krízy, ktorá by sa mohla zmeniť na futuro-archaický svet v štýle Hry o tróny alebo dokonca niečoho podobného: zima sa blíži a Iní už prišli.

Zdroj: FB Armadni Magazin